

Pan-dji

Vörös évek

Fordította: Kovács Veronika

Libri

Budapest, 2019

Karafiáth Orsolya

NÉMASÁG ELLENI IGÉK

„Nem tehetségtől fűtve, / Hanem haragom tüzével, / Nem tollal és tintával, / Hanem véres könyvbe mártott csont hegyével / Vetettem papírra e művet” (7) – olvassuk a *Prológus* című nyitóversben. A költő már a felütésben figyelmeztet, hogy versei szárazak, durvák, sőt akár olyan nyomorultak is lehetnek, mint egy beteg, mégse dobjuk félre őket, hiszen esetleges fejletlenségük (a szerző szava) ellenére is híradások a rabságból, segélykiáltások egy olyan országból, amely nem a költészet földje, ahol a szavak a parancsolásra termettek, és ahol a hallgatás a leghitelesebb nyelv. „Beszélő gépezetként éltem le” (7) ötven évet, vall Pan-dji, akinek költeményei a némasággal szembeni igék, a jelszavak ellenében született belső vallomások.

Egy nem létező ország nem létező emberei üzennek Pan-dji szavain keresztül. A természetesen álnéven író, inkognitóját őrző szerző az életét kockáztatta már az előző, világszerte megjelent könyve, a novellákat tartalmazó *A vádirat* kicsempészése miatt is. A két könyv annyiban rokon, hogy utóbbiban is életképeket kapunk a diktatúra világáról, ahogy a *Vörös évek* erős, szíven ütő verseiben is. „Azt ugye tudod, hogy nem lesznek kint érvényesek az emberi jogaid”, mondta az utazással szembeni utolsó érvét egy barátom. 2014, a kezemben már a vízumom, az induláskor jön a hír az amerikaiáról, akit épp börtönbe suvasztottak vagy kényszermunkatáborba. (Ő az, aki néhány évre rá megnyomorítva

előkerül, aztán nem sokkal később meghal.) Hallottam, igen, de én jól fogok viselkedni, válaszolom neki. Csak nem olyan borzalmas az egész. Az első gyomros teljesen váratlanul ér: az összes iratomat és a SIM kártyáimat elveszik a határon, hivatalosan innentől nem létezem. Mi érdekük lenne engem lecsukni, nézek az útitásamra. Visszakérdez: Mi érdekük lenne kiengedni? És ettől kezdve egyértelmű, hogy a játék nem játék, még ha valóban kétesélyes is. Ám míg nekem borzongató és veszélyes kaland belépni Észak-Koreába, megvan a remény arra, hogy kikerülök. Mert már pár nap után világos: itt nem lehet élni. Mégis 23 millió embert tart fogva ez a hatalmas börtön. Ahogy ez Pan-dji ver-seiből is világossá válik.

A kötet legkeményebb ciklusa a *Vörösgyűlölet*. A költő itt már nem csomagolja természeti képekbe a mondanivalóját, hanem konkrétan, erősen és keményen odamond. A forma itt is a daloké, de eltűnnek az utalások, nagyon konkrét beszéd kezdődik el. A *Vörös nép dala* egyetlen hatalmas – ám tudjuk, bent rekedt – üvöltés. „Nagy Vezér, Nagy Vezér! / Te vagy a kék ég, mi csupán a férgék / Sújts csak le ránk bős villámaiddal, / De kérlek, annyit szólj, annyit mondj, hogy szeretsz minket. Ha csak e csekély óhajunk teljesíted, / Nem támad bennünk fogvicsorító gondolat” (25). Mi ez? Véres irónia? Hiszen tudjuk, ott van már rég a gondolat, csikorgatja a fogakat már alvás közben is, cincálja az elmét, és a sok nélkülözés és szenvedés vagy teljesen megtöri és az ígához igazítja a rab teste után az idegrendszerét és a tudatát is, vagy szinte szétfeszíti a bensőjét, lassan ölvé. E munkadal ritmusú esdeklés a továbbiakban csupa vád. A nép könyörög, hogy rendben, tűri az ütések, de akkor legalább ne kelljen megfagyni, éhen veszni! Már ilyen kevés is beérné. Enni akarnak, ez a legfontosabb. De mi a második életbe vágó dolog? A szólás szabadsága: „szemünk, fülünk, szánk ne kösd le” (25). A sok bent rekedt kiáltás, a sok panasz ugyanúgy öl, mint az éhezés és a hideg. A *Nyoszolyólány-ballada* szinte odacsap. A lányok a hiábavalóság megtestesítői, hiszen olyan frigynél kell segídkezniük, amely a pokolban köttetik. A párt vörös eszméit adják össze a gondolataikkal naponta, és ehhez kellenek a szövetségek, a tagozatok, a teljesen felesleges örökös csinnadratta. Megkapja a magáét a „semmit-tévő Ifjúsági Szövetség” ugyanúgy, ahogy az „erőtlen Foglalkozási Szövetség” (26) is. Akár egy csúfoló népi ének: a szöveg pellengérré állítja a csupán a pártfegyelem megőrzésére, a totális kontroll megtartására jó gittegyeket. „A gerinctelen Gazdaszövetség a kisszobában dínomdánom / A hiábavaló Női Szövetség a konyhában lillallalla” (27),

kántálják, és megy a száalmas körtánc, a központilag diktált ritmusra. E ciklus leginkább megütő szövege a *Békák*. Ahogy olvastam, belém hasított a néhány éve Észak-Koreában látott Patyomkin falu emléke. A téeszlátogatás kötelező program volt. Addig rengeteg lepusztult gazdaságot láttunk az utak mentén, putrikhoz hasonló viskókkal, ez legalább rendezett és tiszta volt, de ugyanolyan lehangoló. Itt is kézzel művelték a rizsföldet, a jéghideg vízben mezítláb álltak az emberek, a hangulatot a békakuruttyolás fokozta. Az ország nyolcvan százaléka hegység, a maradék rossz minőségű termőföld, ebből próbálják kicsikarni az élelmet. Gépek viszont nincsenek, a párt indoklása szerint azért, mert a gépek elromlanak, így kézzel és ökrökkel, faekével művelik a terméketlen, vörös földet. Ha meghal az ökröd, és nem tudod bizonyítani, hogy természetes úton történt, kivégeznek. Egy ember élete tehát egy ökörével egyenértékű Észak-Koreában. Végig nem tudtam megszokni, hogy úgy beszélnek a szerintük jogos kivégzésekről, mintha a világ természetesebb dolgai volnának... És a félelem átható ereje is megszokhatatlan volt nekem. Ők maguk, az észak-koreaiak talán észre sem vették, hogy ott van a szemükben, párolog ki a bőrükből, átsugárzik rajtuk. A téeszben, ahol jártam, éppen attól rettegetek, hogy nem tudják teljesíteni a következő tervet. A vezér ugyanis odalátogatott, és megjegyezte, kevés, hogy egy fa csak nyolcszáz datolyaszilvát terem, öt éven belül ötezerre kell növelni a mennyiséget... Sikerülhet ez vajon nekik? Néztem a legyengült ökröt, a békák diadalmas kórusa egyre hangosabbnak tűnt. „Árvízben ázó vörös hasatok mily divatos / Brekeke, brekeke / Bár a sáros pocsolyában bugyborékol a hátsótok, / Lám, ti élvezitek ezt a világot, ezt az időszakot. / Brekeke, brekeke” (28).

A *Bálvány* iszonyú képet ragad meg: a mindennapi felesleges áldozatoknak állít emléket. Aki nem imádja a Kedves Vezetőt, az halál fia. „Én vagyok az ég, én vagyok a nap – zokogjatok előttem!” (30) Bár a verseskönyv gazdagon lábjegyzetelt, hogy mit szimbolizál a nap maga, a fordító nem magyarázza el, holott ez kulcsfontosságú motívuma mind az észak-koreai életnek, mind pedig az erről szóló verseknek. A Vezető. Megérkezésünk után nyilvánvaló, hogy mindenhol a Szeretett Vezető képe fogad, de már az első pillanattól valahogy furcsának, bizarrnak éreztem a vezérábrázolásokat. Később jöttem rá, mi zavar. Széles szájjal, teli foggal nevet szinte mindegyik szobor, szinte mindegyik festmény. Ijesztő. Félelmetes. Mintha egy beteg szörny nézne rád, és azt mondaná épp, hogy ne félj, ne félj, én jószágos vagyok! („Én vagyok az ég, én vagyok a nap”) De te tudod, hogy ez nem igaz, mert

ez a mosoly – jobb szót nem tudok rá – valahogy hazug. A városokban az első protokollteendő mindig a főtéren található hatalmas szobor előtti tiszteletadás. Villódzik a nap a bronzon, vakít, futkos a fény, mint a kacagás. Ez a naparc, mondja a vezetőnk. Mert a Kedves Vezetők olyanok, mint a nap. Mert a nap mindenkire egyformán mosolyog, egyformán süt. Rásüt, rátűz. Ízlelgetem a szavakat. Később megfogalmazom. Éles sugarak, sebeznek. Jelvényt tűznek rád, a saját fényüket – fénytelenységüket –, amíg élsz. Átvilágítanak. A nap szétharapja a bőrt. Nincs menekvés előle.

A költő folyton átkozza az utolsó ötven évet, a terror és a bezárulás éveit. (1953-ban kötöttek fegyverszünetet a koreai félszigetet felosztó háborúban, 1994-ben pedig, Kim Ir Szen halálakor végképp bezárult az ország, attól kezdve se ki, se be.) Pan-dji pontosan tudja, hogy lassan kihal az a nemzedék, amely valamit is látott abból, hogy miképp lehet emberi módon élni. A nép nagy része már gyerekkorától a jelszavakat üvöltözi, és a zsigereikbe épült, hogy az egész sorsuk egyetlen eszme szolgálatában áll. Hatalmas emlékművek árnyékában nőttek fel, és azzal a biztos tudással, ami minden száját letapaszt: ha hibázol, elhurcolnak és lágerbe zárnak. A mellékné kirendelt kísérők tölem is rendre ravaszakat kérdeznek, ki akarják ugratni a nyulat a bokorból, hogy én mennyire vagyok elragadtatva. Óvatosan beszélek. Ahogy amúgy az első perctől kezdve mindenkivel. Mert ki tudja. És ez is borzalmas érzés, és ez is borzalmasan hamar természetessé válik. A rettegés és a szorongás, a puszta léted állandó féltése, a félelem, nehogy a te hibádat a családtagjaidon torolják meg, megköti a kezeket és elnémítja a tiltakozókat. A *Vörös mozdony* című vers a sehová tartó, tragikus és céltalan életeket modellezi. Hatalmas és erős szimbólummá hívva szerepelnek benne a mindennapokat ellehetetlenítő momentumok. Menetrend nélküli, ablaktalan üvegű szerelvény, „a halálba robogó vonat / Liheg, piheg, zihál, zakatol a vörös mozdony” (36). De a vörösínű lobogót tépi rajta a szél.

A fülszöveg szerint a költő a szerelemről és a hiányról is beszél. Az utolsó három ciklus, *A vágyom rád kedvesem*, *Az Élethez* és az *Óhaj* címűek azonban szerintem nem a szerelem versei. Szerelmes soroknak bizony elég soványkák lennének. Ha azonban a kedves, a vágyott és visszavágyott lény helyére a szabadságot gondoljuk, egyből megemelkednek a szövegek. Ráadásul itt található az *Ó! K.B.S., Társadalmi Nevelési Műsor* című darab is, amely mintha kulcsot adna az átértelmezéshez. Mivel ezekben az úgynevezett szerelmes versekben is a korábbi

motívumokat használja Pan-dji, véleményem szerint nem lehet a vörösre festett ajkú asszonyban valóban egy rúzsos nőt látni, akinek a kisugárzásától félünk, hanem sokkal inkább azt a félelmet keltő csábítást kell ezalatt értenünk, ami megköörnyékez ott mindenkit: beállni, együtt kiabálni, bálványimádni látványosan, mert akkor talán egy kis protekcióhoz lehet jutni. „Rád vágyakozni maga is boldogság” (45) – mondja a *Kedvesem úgy vágyom rád* című versben Pan-dji, és szerintem egyértelmű, hogy az emlegetett kedves itt a felszabadulás iránti vágy. A *Várva várt kedvesemben* ki is mondatik: „Az én várva várt kedvesem Dél-Korea hő keble volt” (49). Pan-dji költészete kerüli a túl személyeset, mintha tudná: Az árulások és a bizalmatlanság földjén nincs szerelem, nincs barátság. Egy álommal intimebb a viszony, mint egy valóságos nővel vagy egy olyan baráttal, akit ki tudja, miért kínoznak halálra, mivel zsarolnak, hogy végül összetörve árulóvá váljon. „A Szabadság a te kedvesed” (61) – konkludál a költő.

Lehet-e, érdemes-e versekkel üzenni, kérdezhetjük a kötet kapcsán. Volt-e értelme, hogy a szerző ekkora kockázatot vállalt? A *Vörös évek* versei számomra hitelesen jelenítik meg Észak-Koreát, ezt az elzárt poklot. Aki borzalmas történeteket, éles részleteket vár, csalódni fog. Ám aki felfedezi a kétségbeesett dalokban a lekötözve, a propagandát belülről túlharsogni próbáló, a csakazértis-megszólalásból kirajzolódó erőt, csodálni fogja a szerzőt és a sorait, melyekkel a megnyomorítottak helyett is beszélni tud.